

**YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANISHINI IQTISODIY
XAVFSIZLIGIGA TAHDID SIFATIDA****MAMATOV MAMAJON AXMATJONOVICH***TDIU “Iqtisodiy nazariya” kafedrasi dotsenti*

Yashil iqtisodiyot global miqyosda barqaror rivojlanish paradigmasiga aylandi. Yevropa Ittifoqi, AQSh, Yaponiya kabi rivojlangan mamlakatlar o‘z tashqi iqtisodiy siyosatlarida "uglerod izi"ni kamaytirish va "yashil standartlar"ni ilgari surish orqali xalqaro savdo munosabatlarida yangi cheklovlar va talablar joriy etmoqda. Bu tendensiya global ta'minot zanjirlariga ta'sir etar ekan, rivojlanayotgan mamlakatlar, jumladan O'zbekiston uchun sanoat va qishloq xo'jalik mahsulotlari eksportida iqtisodiy xavflar va tahdidlarni keltirib chiqarmoqda. Bu milliy iqtisodiyot oldida turgan ichki va tashqi taxditlar bilan bog'liq bo'lib hisoblanadi. Qishloq ho'jaligi maxsulotlarini eksport qilish yuzasidan ko'plab imkoniyatlar yaratib berilmoqda. Biz qishloq ho'jaligi mahsulotlari eksportini mazmunan yangi bosqichga olib chiqishimiz zarur" [1]. Mamlakat o'z iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash uchun masuliyati va javobgarligini hisobga olgan holda, yuqori moslashuvchan mobillik va iqtisodiy sohada manfaatlarni himoya qilishning samarali mexanizmini shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatning iqtisodiy salohiyati rivojlangan sari, mamlakatga chetdan kirib keluvchi import tovarlarining ham soni ortib boradi. Bunda kirib kelayotgan har bir tovarning qonuniy ravishda mamlakat hududiga olib kirilayotganligi, aholining salomatligiga qay darajada ta'sir ko'rsatishini bilish mamlakat uchun muhim sanaladi. Bu o'z navbatida, mamlakatda iqtisodiy xavfsizlikka bo'lgan ehtiyojni paydo qiladi. Aslini olganda, iqtisodiy xavfsizlik ham qaysidir ma'noda davlatning iqtisodiy xavfsizligining bir bo'lagi hisoblanadi.

“Organik ishlab chiqarish - bu ekologik muvozanat va biologik xilma-xillikni mustahkamlashga qaratilgan barqaror dehqonchilik yondashuvi. U tabiiy jarayonlar va materiallardan foydalanishni afzal ko'radi”¹. Iste'molchi esa aynan shuni istaydi. Ya'ni, qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarining tabiiy tuproq unumdorligini saqlash vazifalari bilan iste'molchilarning ekologik xavfsiz, sog'lom oziq-ovqat mahsulotlarini olish maqsadi uyg'unlashadi. O'zbekistonda ham organik mahsulotlarni yetishtirish va bozorlarni tashkil etish uchun tabiiy va iqtisodiy imkoniyatlar (zaharli moddalar bilan zararlanmagan ekin maydonlari, genetik modifikasiyalangan organizmlar (GMO)dan holi mintaqalar) yuqori desak mubolag'a bulmaydi, lekin

¹ Ахроров Ф. Барқарор қишлоқ хўжалигини ривожлантириш: Ўзбекистонда экологик деhqончилик ва органик махсулотлар етиштиришга ўтиш. Иқтисодий тараққиёт ва таҳлил. Илмий электрон журнал. 2024. №3. Б.222-229.

ushbu sohada ilmiy izlanishlarning kamligi, qishloq xo‘jaligi faoliyatini tartibga solish va organik oziq-ovqat mahsulotlari bo‘yicha qonunchilikning yaratilmaganligi, organik qishloq xo‘jaligini rivojlanishiga to‘siq bo‘lmoqda. Aytib o‘tish joizki, 2018 yil 17 oktabrdagi “Meva-sabzavot mahsulotlarini tashqi bozorlarga chiqarish samaradorligini oshirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-3978-sonli karorlarida meva-sabzavot mahsulotlari eksport qilish tizimini takomillashtirish va “Global GAP”, “Halal” va “Organik” sifat standartlarini joriy etishni jadallashtirish borasida bir qator vazifalar yuklatilgan[16]. Dunyodagi barcha oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun mintaqaviy talablar va qonunlarga moslashish muhim ahamiyat kasb etadi. Oziq-ovqat mahsulotlari narxlarining global o‘zgarishi, iste’molchilarning daromad darajasi hamda davlat siyosati oziq-ovqat bozoriga sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatadi. Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar barqarorlik, shaffoflik va innovasiyaga e’tibor qaratish orqali ushbu dinamik bozorda raqobatbardosh bo‘lib qolishlari mumkin. Muvaffaqiyatga erishish uchun mintaqaviy farqlarni o‘rganish, ularga moslashish, iste’molchilar didiga muvofiq ishlab chiqarishni yo‘lga qo‘yish hamda global ekologik muammolar talabiga javob berish muhim hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 18 maydagi PF-5995-sonli “Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko‘rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta’minlashga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni ham respublikamizda organik qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirish sohasini rivojlantirish uchun imkoniyatlar yaratmoqda[17]. Shuningdek, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarining sifat va xavfsizlik ko‘rsatkichlari xalqaro standartlarga muvofiqligini ta’minlash uchun Vazirlar Mahkamasi 18.11.2020 yildagi “Organik mahsulotlar va xom-ashyolar hamda organik-mineral o‘g‘itlarning xavfsizligiga doir ayrim normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida” 729-son qarorni qabul qildi. Qaror bilan Organik mahsulotlar va xom ashyolarni ishlab chiqaruvchilar reestrini shakllantirish hamda yuritish tartibi to‘g‘risidagi nizom tasdiqlandi. Organik va organik-mineral o‘g‘itlarning xavfsizligi to‘g‘risidagi umumiy texnik reglament tasdiqlanib, u ushbu mahsulotlarning xavfsizligiga, ishlab chiqarishga, tashishga, saqlashga, yo‘q qilishga, qayta ishlashga hamda sotishga qo‘yiladigan talablarni belgilaydi va 2022 yil 1 maydan amalga kiritiladi[18].

Organik qishloq xo‘jaligi tadqiqotlari instituti va Organik qishloq xo‘jaligi harakati bo‘yicha Xalqaro Federasiyasining Jahon organik qishloq xo‘jaligi statistikasi bo‘yicha 2019 yildagi nashrida O‘zbekiston Respublikasi meva yetishtirish bo‘yicha qulay sharoitga ega bo‘lgan dunyodagi 10 ta davlat qatoriga kiritilgan va respublikamiz organik meva ishlab chiqarish uchun qulay yer maydonlariga ega ekanligi qayd etilgan. Yuqorida aytib o‘tilganidek, qulay sharoit

va imkoniyatlar mavjudligiga qaramasdan, respublikamizda organik qishloq xo‘jaligini rivojlantirishga yetarli e‘tibor berilmayotganligi nafaqat atrof-muhitga, insonlar salomatligiga, yuqori sifatli mahsulotlarni ishlab chiqarishga, balki hududlarning eksport salohiyatini oshirish va geografiyasini kengaytirishga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Bizning fikrimizcha, qishloq xo‘jalik mahsulotlarining jahon bozorida raqobatbardoshligini ta‘minlash, mahsulot ishlab chikaruvchilar va eksportyorlarni qo‘llab-quvvatlash, tarmoq eksport salohiyatini rivojlantirishda quyidagilarni amalga oshirish zarur:

- bozor kon‘yunkturasi, meva-sabzavot mahsulotlari va ularni qayta ishlash asosida olingan mahsulotlar bo‘yicha qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilari axborot ta‘minotining yagona mexanizmini joriy qilish;
- ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarni xalqaro standartlar talablariga muvofiq holatga keltirish uchun qayta ishlovchi korxonalarda eksport qilinadigan mahsulotlarni sertifikatsiyalash dasturini ishlab chiqish;
- jahon talablariga mos keladigan barcha logistik zanjir mahsulotlarni o‘rash va idishlarga joylash, tovarning transport hujjatlarini rasmiylashtirish, transportlarda tashish, saqlash, sotish va tovar-pul munosabatlari bo‘yicha, ishlab chiqaruvchilarning mulkchilik shaklidan qat‘iy nazar, meva-sabzavot mahsulotlari eksportining yagona va sodd mexanizmini joriy etish va boshqalar.

Umuman olganda, mamlakatimizdagi qishloq xo‘jaligi korxonalarining innovasion faoliyatini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimining yanada rivojlanishi kelajakda bu korxonalarining yirik ishlab chiqaruvchilarga aylanishiga, nafaqat ichki, balki xalqaro bozorlarda ham yuqori sifatli texnologik innovasiyalarni qo‘llagan holda raqobatbardosh mahsulotlarni sotish imkoniyatlarining kengayishiga olib keladi. Jahonning rivojlangan mamlakatlarida yashil iqtisodiyotni ustuvor yo‘nalish sifatida rivojlantirish jarayoni, O‘zbekiston uchun xalqaro savdo cheklovlari, eksport bozorlariga kirishda texnik to‘siqlar, va moliyaviy resurslardan ajralib qolish xavflarini yuzaga keltirmoqda. Shu sababli, yashil iqtisodiyotga to‘liq integrasiya — nafaqat ekologik, balki iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlashning ham asosiy sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi - Toshkent. // Xalq so‘zi, 2020 yil 29 dekabr.

2. Mamatov A.A., Jo‘raev T.T, Asatullaev X.S. Tashqi va ichki taxditlar sharoitida mintaqa iqtisodiy xavfsizlik mexanizmini takomillashtirish. Monografiya. TMI. 2023 y. 165 b.

3. Kvashniskiy, V. Istoki evolyusionnoy ekonomiki / V. Kvashniskiy // Istoki: iz o‘ryta izucheniya ekonomiki kak struktury i protsessa / [redakcionnaya kollegiya: Ya.I. Kuzminov i dr.]. - 2-ye izd. - Moskva: Izd. dom VShE, 2007. – S.95.

